

УДК: 368.032.5:338.48

Н. В. МИХАЙЛОВА, В. В. КАРЦЕВА

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Розглянуто основні види страхування відповідальності в туристичному бізнесі та визначено їх особливості.

Ключові слова: страховий ринок, відповідальність, туроператор, автотурист, страхування відповідальності, туристичний бізнес, майновий інтерес.

Постановка проблеми. Страховий ринок України знаходиться в стадії динамічного розвитку, тому актуальність питання страхування, в тому числі для окремих видів господарської діяльності, набуває особливої важливості. Поглиблення ринкової трансформації, структурна перебудова національної економіки, розширення зовнішньоекономічних зв'язків вимагає адекватного розвитку відносин в галузі страхування. Взаємне проникнення і поєднання різних сфер господарювання, в тому числі страхового бізнесу, дозволяє досягти додаткових переваг учасникам туристичного бізнесу. Останнє підтверджується тим, що страхування і сфера туризму мають велике значення для розвитку економіки країни.

Безапорочним є той факт, що туризм в Україні став масовим соціально орієнтовним економічним явищем. Швидкому його розвитку сприяє розширення політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між Україною та іншими державами.

В цілому страхування – найважливіший елемент економічних відносин і ефективний спосіб відшкодування збитку. В свою чергу туристична діяльність за умов сучасного розвитку неможлива без страхування, оскільки є високо ризикованим видом бізнесу. Питання страхування туристичного бізнесу є актуальним та обумовлює важливість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання страхування ризиків в туристичному бізнесі в Україні і за кордоном досліджуються значною кількістю фахівців, серед них: В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, Т. А. Говорушко, Н. І. Машина, С. С. Осадець, Л. С. Руденко, Л. И. Черникова, Л. П. Шматько та інші. Незважаючи на підви-

щений інтерес науковців до проблем страхування ризиків в туристичній діяльності, досі не вивченим є питання страхування відповідальності в туристичному бізнесі.

Постановка завдання. Завданнями дослідження є визначення особливостей страхування відповідальності в туристичному бізнесі.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації економічного, політичного, культурного та соціального просторів сучасної економіки туризм є однією з найдинамічніших галузей, що розвиваються. Сфера туризму має досить широке розповсюдження і за статистичними показниками займає одне з провідних місць в економіці за обсягами наданих послуг.

Туристична діяльність вносить значний вклад в економіку країни, дозволяючи залучати додаткові кошти до державного бюджету, активізуючи зовнішньоторговельний оборот. Активний туристичний бізнес об'єктивно породжує необхідність найвищої організації виробництва, праці та управління у сфері туризму. В свою чергу, організація туристичної діяльності пов'язана з безліччю ризиків, отже виникає потреба у використанні страхової підтримки. Страхування є способом зниження ризиків, що виникають у сфері туризму, зокрема таких його суб'єктів як туристичних організацій і туристів. Одним із видів страхування в туризмі є страхування відповідальності.

Страхування відповідальності – це галузь страхування, предметом якої є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди юридичній чи фізичній особі або її майну. Шкода, заподіяна третім особам, може бути наслідком діяльності чи бездіяльності страхувальника [1]. Під

майновим інтересом розуміють збиток, який поніс би страхувальник, якби його відповідальність не була застрахована [2].

Часто відповідальність туристичного підприємства помилково розглядають як професійну, в той час як поняття «професійна відповідальність» може відноситися тільки до фізичних осіб – носіїв конкретної професії. Туристичне ж підприємство, будучи юридичною особою, не може бути носієм професії, тому що носії різних професій у ньому працюють (бухгалтери, гіді, перекладачі, водії і т. д.) [3].

Страховання відповідальності не передбачає заздалегідь застрахованого (фізичної або юридичної особи), якій має виплачуватись страхове забезпечення або страхове відшкодування при настанні страхового випадку. І те, й інше виявляється тільки при заподіянні шкоди третій особі.

Страховання відповідальності має специфічні ознаки, які схематично зображені на рис 1.

Для цілей страхування важливо є, насамперед, цивільна відповідальність, оскільки вона пов'язана з майновим характером компенсації нанесеного збитку.

У туристичній діяльності цивільні права виникають на момент укладення договору щодо надання туристичних послуг й існують протягом усього періоду дії цього договору. Виникнення цивільних прав породжує відповідальність за їх порушення. Невиконання зобов'язань або неналежне їх виконання є підставою надбання відповідальності за порушення зобо-

в'язань у туристичній діяльності. Туристична організація, яка порушила свої зобов'язання, відповідає перед туристом незалежно від своєї провини. Це ж правило діє й у відношенні туриста, як сторони договору [3].

Статтею 15 Закону України «Про туризм» визначено, що з метою забезпечення прав та законних інтересів громадян – споживачів туристичних послуг туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності перед туристами [4].

Мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше ніж 20 тис. євро. Розмір фінансового забезпечення туроператора, який надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму, має становити суму еквівалентну не менше ніж 10 тис. євро. Мінімальний розмір фінансового забезпечення турагента має становити суму, еквівалентну не менше ніж 2 тис. євро. При страхуванні відповідальності суб'єктів туристичного бізнесу ці суми повинні враховуватися, але це не означає, що відповідальність не може бути застрахована на більшу суму.

Страховання цивільної відповідальності застосовується у всьому спектрі надання туристичних послуг. При цьому може розглядатися збиток, нанесений туристичним підприємством туристу, туристом – туристичному підприємству, перевізником – пасажиру, і навпаки, готелем – своєму клієнту, і навпаки.

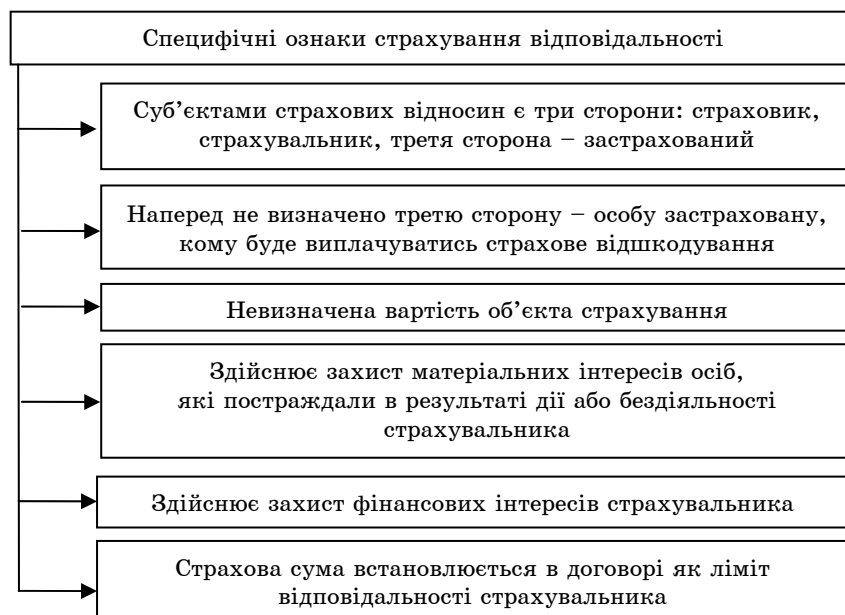

Рис 1. Специфічні ознаки страхування відповідальності

Цивільний кодекс України визначає види відповідальності в туристичній діяльності та такий спосіб дозволяє страхувати як відповідальність туристичних організацій перед туристом, так і відповідальність туристів перед туристичними підприємствами [3].

Страхування відповідальності в туристичній діяльності є особливо актуальним для транспортних підприємств, готелів, підприємств харчування та інших учасників інфраструктури туристичного бізнесу.

До видів страхування відповідальності туристів, туристичних підприємств і перевізників туристів можна віднести:

- страхування відповідальності перед третіми особами за невиконання зобов'язань;
- страхування цивільної відповідальності за шкоду майну інших осіб;
- страхування для виїжджаючих на гірськолижні курорти особистої громадянської відповідальності;
- страхування відповідальності туроператора за договором на туристичне обслуговування;
- страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Страхування відповідальності за невиконання зобов'язань являє собою сукупність його видів, які передбачають обов'язки страховика зі страхових виплат у разі нанесення збитку об'єкту страхування. При цьому об'єктом страхування є майнові інтереси особи, про страхування якої укладено договір (застрахованої особи), пов'язані з обов'язком останнього у встановленому цивільним законодавством порядку відшкодувати збитки у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) зобов'язання перед третьою особою.

Страхування цивільної відповідальності за шкоду майну інших осіб передбачає матеріальну відповідальність страхової компанії за дії застрахованого (наприклад, якщо турист випадково пошкодив чи зіпсував дороги меблі, техніку в зарубіжному готелі).

Страхування для виїжджаючих на гірськолижні курорти особистої громадянської відповідальності перед третьою особою включає відповідальність страховика з відшкодування шкоди, заподіяної на гірському схилі іншому туристу (різні травми, каліцтва, псування гірськолижного спорядження та ін.).

Об'єктом страхування відповідальності туроператора за договором на туристичне

обслуговування є майнові інтереси туроператора, пов'язані з відшкодуванням туристу збитків у результаті невиконання або неповного виконання туроператором його зобов'язань за договором з туристом на туристичне обслуговування за кордоном в зазначені в договорі терміни.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є найбільш поширеним серед видів страхування відповідальності в туристичному бізнесі. На кожному виді транспорту діють свої правила перевезення та умови страхування пасажирів та їх багажу. Прийнято міжнародні конвенції про повітряні, морські, автомобільні і залізничні перевезення, у яких правила безпеки та страхування пасажирів займають центральне місце.

Страхування цивільної відповідальності перевізників має дуже важливе значення, тому що подорож за кордон пов'язана в першу чергу з надійністю транспорту. Значна частина страхових випадків відбувається на етапі перевезення туристів в автобусах, залізницею, на морських і річкових суднах, літаках і вертольотах.

До страхування цивільної відповідальності автотуристів у повному обсязі застосовані основні положення страхування цивільної відповідальності. Це – страхування, яке передбачає обов'язки страховика по страхових виплатах у розмірі повної або часткової компенсації збитків, заподіяних дорожньо-транспортною пригодою. При цьому об'єктом страхування є майнові інтереси страхувальника – автовласника, що можуть постраждати внаслідок цивільної відповідальності за збиток, заподіяний третім особам у результаті дорожньо-транспортної пригоди (життя, здоров'я громадян, їх майно і майно юридичних осіб) [5].

На страхування відповідальності власників автотранспортних засобів припадає значна частка в загальному обсязі страхових послуг за кордоном. При виїзді за кордон (автоподорожей) власники машин змушені застрахувати свою відповідальність, причому це має бути оформлено міжнародним страховим сертифікатом.

В міжнародній страховій діяльності страхування відповідальності власників автотранспорту відоме під назвою «Зелена карта».

«Зелена карта» – назва системи міжнародних договорів і страхового свідоцтва про страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, які виїжджають у країну – члена цієї системи [5]. Основною метою цієї системи є створення ефективного захисту у дорожньо-транспортній пригоді за участю водіїв-нерезидентів країни, у якій відбулося дорожньо-транспортній пригоді.

«Зелена карта» є документом, що підтверджує факт наявності у автомандрівників страхових гарантій. У разі виникнення збитку (шкоди) в результаті страхового випадку на території іноземної держави його відшкодує Бюро держави-учасника угоди, з подальшим виставленням рахунку Бюро, який видав страховий поліс. Уряди держав, які є членами системи, зобов'язуються не перешкоджати експорту валюти, зумовленого виконанням зобов'язань Бюро даної країни.

У цілому страхування цивільної відповідальності туристичного бізнесу здійснюється за типовими правилами страхування.

Висновки і перспективи досліджень. Розвиток туристичного бізнесу відіграє значну соціальну й економічну роль, як в іноземних країнах, так і в Україні. Організація самої туристичної діяльності пов'язана з безліччю ризиків, тому виникає потреба в страховому захисті.

N. V. MIKHAILOVA, V. V. KARTSEVA
Poltava

FEATURES INSURANCE LIABILITY IN BUSINESS TRAVEL

The development of tourist business plays an important social and economic role, both in foreign countries and in Ukraine. Liability insurance in the tourism business – a special type of insurance that provides insurance protection of property interests related to reimbursement by the insured caused him harm legal or natural person or his property.

Keywords: insurance market, responsible tour operator Autotourist, liability insurance, tourism, property interest.

Н. В. МИХАЙЛОВА, В. В. КАРЦЕВА
г. Полтава

ОСОБЕННОСТИ СТРАХОВАНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ТУРИСТИЧЕСКОМ БИЗНЕСЕ

Рассмотрены основные виды страхования ответственности в туристическом бизнесе и указаны их особенности.

Ключевые слова: страховой рынок, ответственность, туроператор, автотурист, страхование ответственности, туристический бизнес, имущественный интерес.

Страхування відповідальності в туристичному бізнесі – це особливий вид страхування, що забезпечує страховий захист майнових інтересів, пов'язаних з відшкодуванням страховальником заподіяної ним шкоди юридичній чи фізичній особі або її майну.

Страхування відповідальності набуває особливої популярності у зв'язку зі зростаючим виїздом туристів за кордон, а пропорційно до цього – числом нанесених збитків обслуговуючим організаціям (готелям, ресторнам, культурно-розважальним закладам тощо), фізичним особам (громадянам країни відвідування, автомобілістам) або у зв'язку зі скаргами самих туристів на невиконання контрактів і договірних зобов'язань з боку туристичних організацій і перевізників різних видів транспорту.

Список використаних джерел

1. Страхування : підручник / [За ред. В.Д. Базилевича]. — К. : Знання, 2008. — 1019 с.
2. Александрова М. М. Страхування : навч.-метод. посібник / М. М. Александрова. — К. : ЦУЛ, 2002. — 208 с.
3. Машина Н. І. Страхування для туристичних підприємств : навч. посібник / Н. І. Машина. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 368 с.
4. Про туризм [Електронний ресурс] : від 15.09.1995 № 324/95 — ВР : станом на 04.11.2012 р. / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>. — Заголовок з екрана.
5. Дьячкова Ю. М. Страхування : навч. посібник / Ю. М. Дьячкова. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 240 с.

Стаття надійшла до редколегії 06.02.2014